

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА В XXI СТОЛІТТІ

Марія БОБИЛЕВА

ДІ СЪАЕОІ Е АЕІ І І І ²×І І АІ НІ ²АДІ А²ОІ ÈÖÖАА І ²Æ ОЕДА-І І П ÒА ^а Ñ А
ОІ І ААО «НÖ²АІ І АІ І АДОІ АДНÖАА»

Досліджено особливості розвитку економічного співробітництва між Україною та країнами Європейського Союзу в умовах проекту „Східне партнерство”. Визначено сильні та слабкі сторони такого співробітництва. Запропоновано напрямки його поглиблення.

Для сучасного стану міжнародної економіки характерне посилення економічного співробітництва як важливого чинника розвитку світового господарства, і як наслідок виникає потреба в дослідженні теорії та практики цього найважливішого соціально-економічного і культурного явища. Впродовж розвитку міждержавних зв'язків стало зрозуміло що ефективне функціонування економіки неможливе без постійного розвитку міжнародних відносин. Незважаючи на постійне вдосконалення та появу новітніх форм взаємодії країн, провідну роль займає економічне співробітництво. Об'єктивна необхідність в поглибленні цієї форми співпраці з'явилась наприкінці ХХ сторіччя і відбувалась через створення інтеграційних угруповань. Найбільший розвиток економічне співробітництво здобуло в Європі, оскільки ЄС є єдиним економічно-політичним об'єднанням яке пройшло всі етапи інтеграції. Досвід показує що ефективне використання механізмів європейського економічного співробітництва, сприятиме зростанню добробуту населення, інтенсифікації міжнародних зв'язків та поліпшенню становища країни в цілому. Тому доцільно розглянути інструменти взаємодії ЄС та України в системі європейського економічного співробітництва.

Аналіз останніх досліджень показав, що весь комплекс питань, пов'язаний з європейським економічним співробітництвом країн досить об'ємний і складний, у зв'язку із цим, основна увага приділена перспектив взаємодії України з ЄС в рамках ініціативи „Східне партнерство”. Дану проблему розглядають у своїх працях відомі вчені-економісти, такі як І.Бузько, Б.Губський, В.Коваленко, Ю.Макогон, А.Мокій, В.Новицький, Г.Черніченко й ін.

Мета дослідження полягає в дослідженні особливостей розвитку економічного співробітництва між Україною та країнами Європейського Союзу в умовах проекту «Східне партнерство».

Сучасне співробітництво країн в історичному аспекті – явище природне. Його еволюція в міждержавних відносин була тим успішній, чим більш органічно воно базувалося на рівноправному положенні сторін, гармонічній взаємодії національних і міждержавних інтересів відповідно до об'єктивних потреб міжнародного життя. До них, як відомо, відноситься взаємовигідність, врахування інтересів партнера й міжнародного стану певної сфери співробітництва, а також загального рівня розвитку економічних, політичних і духовних відносин. Можливості об'єднання зусиль у межах світового співтовариства з'явилися в результаті ліквідації в багатьох країнах антидемократичних режимів, затвердження плюралізму у формах власності, що у свою чергу створило підстави для розвитку взаємовідносин між країнами. Новий тип взаємин між державами будується з врахуванням об'єктивно необхідних пропорцій розвитку кожної країни (у першу чергу економічних), на сполученні сформованої міжнародної спеціалізації виробництва й всебічного розвитку кожної країни, на необхідності поступового подолання історично сформованих істотних розходжень у рівнях економічного розвитку окремих країн ,на основі міжнародних уніфікованих норм, що регулюють цей процес. Ці пропорції усередині кожної країни різні, оскільки істотні розходження в рівнях розвитку, структурному стані економіки, специфіці функціонування різних форм власності, і на цій основі організації суспільної праці створюють особливий тип пропорційного розвитку – міждержавний, безпосередньо пов'язаний з національно-державними інтересами кожної країни [1,с.5-6]. Таким чином, сучасне міжнародне співробітництво – це новий загальноцивілізаційний рівень співробітництва, зокрема у формі міжнародного обміну продуктами

матеріального й духовного виробництва на взаємовигідній основі. Йому властиві рівноправність, невтручання в справи один одного, повага до державного суверенітету, об'єктивний гуманізм. Залежно від конкретного акту співробітництва, області, у якій воно тепер і в даних умовах здійснюється, пріоритетність одного напрямку не означає применшення значення інших (рис. 1) [1, с. 12–13].

Рис. 1. Форми міжнародного співробітництва [1]

Найбільш ємним видом взаємин держав є економічне співробітництво, вільний обмін продуктами матеріальної діяльності. Таке співробітництво створює економічні взаємозв'язки між державами принципово нового типу, які базуються на товарно-грошових факторах. На цій основі створена й відповідна організаційна система взаємовідносини. У зв'язку із цим можна сформулювати теоретичне положення, відповідно до якого міжнародне економічне співробітництво має під собою об'єктивну основу – розмаїтість виробничих відносин, новий соціальний тип міжнародної економічної інтеграції, що з'явився в результаті знищення нерівноцінних, насильницьких методів її організації. Найбільш інтенсивний цей процес у рамках об'єднання тих країн, у яких економічна інтеграція об'єктивно обумовлена досить високим ступенем розвитку виробництва (наприклад, у країнах ЄС). Вона відбувається як свідомо налагоджуваний і планомірно регульований процес взаємного пристосування, створення усе більше тісного й органічного взаємозв'язку національних економік, оптимізації й поступового реформування їхніх економічних структур у напрямку створення єдиної економічної зони, єдиного ринку. Основні джерела цього явища – оптимізація розмірів виробництва, підвищення його ефективності, прискорення технічного прогресу, збільшення темпів росту економіки, політична інтеграція. Останнє особливо важливо, оскільки інтеграція не може розглядатися поза свідомо налагоджуваними міждержавними й внутрішньодержавними відносинами [1, с. 60–61].

Вищесказане дає підставу затверджувати, що в сучасному світі виник новий тип міждержавного співробітництва відповідно до об'єктивних підстав інтеграційних процесів. Розвиток співробітництва країн на загально цивілізаційній основі з неминучістю породжує нові інтегративні явища. Одним із провідних міжнародних інститутів у цій області є Європейський союз. Співробітництво в рамках Європейського союзу стосується спільної діяльності у всіх сферах економіки, зовнішньої політики й політики в області міжнародної безпеки, а також внутрішньої й правовий політики, що й зафіксовано у відповідному договорі. Методологічні основи цього співробітництва припускають певну волю для його розвитку. Основні характеристики діяльності Європейського союзу – затвердження тісного союзу народів Європи, сприяння збалансованому економічному розвитку шляхом створення територіального простору без внутрішніх границь на основі глибинної взаємодії у всіх сферах життєдіяльності народів з метою збереження й збільшення загального надбання [1, с. 50].

Двосторонні стосунки Україна – ЄС були започатковані відразу після здобуття Україною незалежності: у грудні 1991 року Європейські співтовариства, відзначивши демократичний характер Всеукраїнського референдуму, визнали незалежність та суверенітет України. Україна стала першою серед країн СНД, що уклала Угоду про партнерство та співробітництво, що була підписана в 1994 році, та набула чинності в березні 1998 року [2, с.81-82].

Важливим етапом в розвитку взаємовідношень між Україною та Європейським Союзом стало впровадження Європейської політики сусідства (ЄПС), яка була запроваджена на хвилі останнього розширення ЄС у 2004 році як загальна стратегія стабілізації простору, що оточує Євросоюз по периметру його кордонів. Головним засобом досягнення цієї мети обрана „європеїзація” сусідніх країн шляхом передачі їм системи європейських цінностей та стандартів. Реалізація цієї концепції покликана забезпечити сталий розвиток то уможливити поступове підвищення рівня їх інтеграції у європейський, економічний та безпековий простір. Разом з тим, політика сусідства не передбачає здобуття країнами-партнерами формального членства у Євросоюзі як кінцевої мети її реалізації, а скоріше навпаки – вона розроблялась як альтернатива членства [3, с. 15].

Незважаючи на чітку безпекову спрямованість, Європейська політика сусідства має досить потужний потенціал, який в разі його раціонального використання, може в значний мірі відповісти на очікування країн-сусідів щодо глибшої інтеграції. В стратегічному плані головний потенціал ЄПС полягає у відкритті для країн-сусідів перспективи глибокої економічної інтеграції з ЄС та використанні переваг від такої інтеграції для стимулювання їх сталого економічного розвитку. В якості форм економічної інтеграції ЄПС пропонує поступове поширення на країн-сусідів чотирьох свобод (вільний рух товарів, послуг капіталів та осіб). Кінцевою метою інтеграції визначено допуск країн-сусідів до участі у спільному ринку ЄС. В політичній площині ЄС пропонує розширені формати діалогу з питань зміцнення демократичних інститутів, дотримання прав людини, забезпечення верховенства права, а також більш систематичне залучення країн-сусідів до різних аспектів Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС [3, с. 16–17]. ЄПС охоплює велику кількість досить строкатих країн, розташованих по всьому периметру кордонів ЄС, з різним ступенем розвитку та різним рівнем відносин з Європейським Союзом або його окремими членами, яким пропонуються однакові перспективи. В такому контексті ЄПС має небагато шансів стати ефективним інструментом поглиблення взаємовідносин між Україною та країна ЄС [1, с. 18]. Тобто ЄПС не може повною мірою забезпечити розвиток економічного співробітництва між Україною та європейським Союзом. В цьому контексті доцільно розглянути проект який має назву „Східне партнерство”, він був ініційований Польщею і Швецією, офіційно затверджений Європейською Радою 19-20 березня 2009 року та введений в дію на саміті „Східного партнерства” 7 травня в Празі [4, с. 7].

„Східне партнерство” є новим виміром регіональної співпраці, що передбачає поліпшення зв'язків ЄС із східними сусідами, зокрема с Україною, Молдовою, Азербайджаном, Грузією та Вірменією. Його головними відмінностями від ЄПС (Європейська політика сусідства) для України є:

– „Східне партнерство” є більш гнучким інструментом, оскільки не просто охоплює шість країн Східної Європи та Кавказу, а й може розвиватися з урахуванням потреб, можливостей та досягнень кожної з країн-партнерів; Тому що ця ініціатива стосується більш пов'язаною між собою групи держав, які не є членами ЄС, але мають подібні політичні, економічні і соціальні інтереси;

– „Східне партнерство” пропонує як двосторонні, так і багатосторонні формати для зміцнення співробітництва країн-членів. Тобто передбачається одночасне збереження динаміки розвитку двосторонніх взаємин між країною-партнером та ЄС. Багатосторонній формат надає можливість для всіх країн даної ініціативи і Євросоюзу краще розуміти ситуацію в регіоні і спільно вирішувати наявні регіональні проблем та питання підтримки стабільності та безпеки в регіоні.

– „Східне партнерство” не обмежується сусідськими відносинами і має на меті сприяння країнам партнерам у наблизенні до стандартів ЄС. Така мета досягається шляхом реалізації процесів інтеграції країна-партнера до ЄС по окремим сферам: економічна інтеграція, енергетична інтеграція, наблизення регуляторних норм, правова апроксимація, адміністративне регулювання та що. Це є найбільшим стимулом для країн-партнерів, стратегічно. Метою яких є набуття членства в ЄС.

– „Східне партнерство” передбачає збільшення фінансування порівняно з тим, що надається у рамках ЄСП. Заплановано збільшення фінансування з 450 млн. євро у межах Європейського інструменту сусідства і партнерства у 2008 році до 785 млн. Євро у 2013 році.

– „Східне партнерство” передбачає організаційну структуру, хоча вона й не розвинена до такого рівня, як, наприклад, у Союзі для Середземномор'я. Зустрічі глав держав або урядів країн-учасниць будуть проводитися кожні два роки. „Східне партнерство” також запроваджують зустрічі міністрів

закордонних справ країн-членів ЄС та країн-партнерів кожного року, міністерські конференції та регуляторні зустрічі [4, с. 21-24].

Метою ініціативи ЄС про „Східне партнерство” є сприяння реформам, законодавчій адаптації та економічній інтеграції. ЄС має на меті не лише амбітне завдання створити поглиблені зони вільної торгівлі (ЗВТ+) та згодом спільний економічний союз у регіоні, а й сприяти економічному вирівнюванню в кожній з країн регіону. Європейський Союз пропонує країнам „Східного партнерства” використовувати інструменти економічної політики та участь у інституціях і агенціях, що раніше були відкриті, як правило, лише для країн – кандидатів ЄС. Таким чином, економічна інтеграція у рамках даного проекту відбуватиметься через поживлення торгівлі та руху капіталу, а також шляхом наближення правил регулювання економічної діяльності та врахування країн-учасниць „Східного партнерства” у формуванні політики значну увагу ЄС приділятиме також фінансуванню розвитку інституцій країн - учасниць „Східного партнерства” через Програму комплексного інституційного розвитку та виконання флагманських (пілотних) ініціатив, зокрема щодо сприяння розвитку малого та середнього бізнесу (МСБ) . Таким чином Україна має розробити план виконання угоди і розпочати його втілення. Але цей процес може уповільнитись через наявність великої кількості важливих для української економіки питань (на відміну від інших країн „Східного партнерства” структура і розмір економік яких є простішим та меншим) [4, с. 38-39].

Світова економічна рецесія суттєво вплинула на пріоритети державної політики в регіоні. За прогнозом МФВ економічне зростання відновиться лише з 2011 року. Деякі з наслідків кризи будуть відчуватися й надалі: високий рівень безробіття, розбалансування державних фінансів. Країни дедалі будуть схильні до протекціоністської політики, зокрема до збільшення торговельних бар’єрів, надання субсидій вітчизняним підприємствам, обмеження трудової міграції та руху капіталу. Саме тому протягом 2009-2013 років найбільшу перспективу реалізації у „Східному партнерстві” матимуть проекти, які не тільки дозволять Україні та державам партнерам реалізувати спільні інтеграційні ініціативи, а й сприятимуть подоланню негативних наслідків кризи [1, с. 39-40].

Розвиток взаємодії країн ЄС та України в рамках „Східного партнерства” не запропонує кардинально нових напрямків співробітництва, адже існуючі є актуальним, : доступ на ринки країн ЄС, спрощення візового режиму, покращення життя назеленю країни, розвитку інфраструктури, інтенсифікації торгівлі то що. Але активна участь України у даному проекті дозволить використовувати додаткові можливості економічного співробітництва, прискорити створення ЗВТ+ та сприятиме залученню іноземних інвестицій.

Література

1. *Управление международным сотрудничеством: Монография.* – К.: МАУП, 1999. –168 с.
2. *Лендъел, М. О. Розширення та політика сусідства Європейського Союзу: навч.-метод. посіб. та матеріали до курсу / М. О. Лендъел.* – Ужгород: Мистецька Лінія, 2008. –282 с.
3. *Поглиблення інтеграції між Україною та ЄС: економічний та гендерний аспекти співпраці: Матеріали конференції.* – К.: Представництво фонду ім. Г.Бюлля в Україні, 2008. – 62 с.
4. *Східне партнерство ЄС: додаткові можливості для євроінтеграції України/ [І.Ф. Газізулін, М.М. Гончар, О.В.Коломієць [та ін.] за ред. В.Мартинюка; Укр. незалеж. Центр політ. Дослідж. – К.: [агентство „Україна”], 2009. – 84с.*
5. *Экономика стран Европейского союза: учеб. пособие /Н.В. Захарова.* – М.: Гардарики, 2008.– 205.